

Cyberbullying

A State of the Art

Af: *Susanne Nørgaard*

EXbus, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole

Marts 2009

Mobning online eller *cyberbullying* er et forholdsvist nyt fænomen, som lige nu ofte diskuteres i forbindelse med mobning. Når in- og eksklusion blandt børn også gøres gennem fotografier på mobiltelefoner, kæde-sms'er, wallposts på MySpace, Habbo eller Arto og blokeringer på MSN, foregår det mere usynligt og bliver sværere at følge op på - også fordi det strækker sig udover skolens område og almindelig skoletid (Berson, Berson & Ferron, 2002; Ybarra & Mitchell, 2004; Patchin & Hinduja, 2006; Li, 2007; Smith et al., 2008; Kowalski, Limber & Agatston, 2008; Shariff, 2008). Jeg vil her forsøge at skitsere et overblik over det felt og det miljø, som tegner sig omkring fænomenet *cyberbullying* lige nu. Selvom forskning på dette område er relativt nyt, bliver undersøgelserne samtidig hurtigt 'forældede', fordi teknologierne og børn og unges måder at interagere med disse hele tiden er i bevægelse og forandring. Jeg har derfor valgt at slå ned på de toneangivende stemmer og de væsentligste undersøgelser, men eftersom feltet hele tiden er i bevægelse, må dette kaldes for et øjebliksbillede.

I det følgende vil jeg først give en kort introduktion, og dernæst vil jeg beskrive de mest toneangivende kvantitative studier. Disse stort set har domineret feltet indtil nu og derfor repræsenterer de - indtil videre - største landvindinger i forhold til viden om cyberbullying som fænomen. De statistiske redskaber, der anvendes til at udforske problemstillingen, kan dog ikke nærmere udforske de mange kompleksiteter, som feltet også rummer, og jeg vil derfor dernæst vende min opmærksomhed mod forskning, der på forskellig vis og med forskellige kundskabsambitioner i højere grad inddrager konteksten og sætter fokus på og inddrager børnenes egne stemmer med mere kvalitative metoder og kompleksitetssøgende forståelsesmodeller.

New bottle but old wine?

Fælles for definitioner af cyberbullying er, at teknologi og medier bliver brugt i forbindelse med online mobning. Men er cyberbullying derudover forskelligt fra 'traditionel' mobning? Er det, hvad flere forskere beskriver som *"an old problem in a new guise"* (Campbell, 2005) eller *"new bottle but old wine"* (Li, 2007)? Fænomenet beskrives af flere forskere som en indirekte form for verbal og skriftlig mobning, og mange beskriver endvidere, hvordan det (som 'traditionel' mobning) kan føre til stress, social angst, lavt selvværd, dårlige præstationer i skolen, koncentrationsbesvær, depression og i nogle tilfælde vold eller selvmord (Patchin & Hinduja, 2006; Li, 2006; Kowalski, Limber & Agatston, 2008; Mason, 2008). Flere artikler og bøger om emnet indleder med skræmmende scenarier og historier om børn og unge, der er blevet hængt ud og gjort til grin, og som er endt med at flytte skole, lægge sag an eller tage en sidste drastisk beslutning som de fire amerikanske teenagere, Ryan Halligan, Jeffrey Johnston, Rachael Neblett og Megan Meier (Li, 2007; Smith et al., 2008; Mason, 2008; Shariff, 2008; Kowalski, Limber & Agatston, 2008; Hinduja & Patchin, 2008; Hinduja & Patchin, 2009)¹. Den canadiske lærer Bill Belsey nævnes af mange som den, der først satte ord på fænomenet cyberbullying². Han definerer det som følger;

"Cyberbullying involves the use of information and communication technologies such as email, cellphone and pager text messages, instant messaging, defamatory personal Web sites, and defamatory online personal polling Web sites, to support deliberate, repeated, and hostile behavior by an individual or group that is intended to harm others" (Belsey, 2005).

Særligt italesættelsen bevidst og gentagende adfærd har skabt uenighed omkring definitionen af cyberbullying (Schrock & Boyd, 2008) og har fået nogle forskere til at skelne mellem cyberbullying og online harassment (Burgess-Proctor et al., 2009; Hinduja & Patchin, 2009). Andre mener, at cyberbullying kun skal benyttes, hvis mobningen online foregår i sammenhæng med mobning i 'den virkelige verden', mens mobning eller chikane, som kun foregår online, skal benævnes online harassment (Wolak et al., 2007). Andre definitioner på cyberbullying er eksempelvis; *"willfull and repeated harm inflicted through the medium of electronic text"*

---

¹ Dette bliver ofte refereret til som 'bullycide'. Flere bruger også disse teenageres tragiske selvmord som begrundelse for og motivation til at engagere sig i feltet. Kowalski, Limber og Agatston lader deres bog starte med en indledning af faren til Ryan Halligan (Kowalski, Limber & Agatston, 2008), mens Hinduja og Patchin bringer billeder af alle de fire unge udlånt af forældrene - sagen om Megan Meiers 'bullycide' kører stadig i USA.

² Andre nævner den amerikanske advokat Nancy E. Willard (Willard, 2006 beskrevet i Shariff, 2008).

(Patchin & Hinduja, 2006) eller; *"comprising covert, psychological bullying, conveyed through the electronic media"* (Shariff, 2008).

I Danmark har diskussionen om cyberbullying indtil nu særligt drejet sig om hjemmesiden Arto, som børn og unge bruger til at netværke, bekræfte gamle venskaber og skabe nye, men også til at hænge hinanden ud, skrive ubehagelige beskeder og 'bryde ind' på hinandens profiler (Rabøl Hansen, 2005). Undersøgelser af mobningens omfang og forskellige mobbeindsatser er blevet sat i værk for at øge bevidstheden omkring fænomenet, og på diverse hjemmesider kan man som elev, forælder eller lærer finde oplysninger, praktiske råd og caseeksempler om, hvordan man kan forebygge og handle i forbindelse med mobning online⁴. For nylig er opmærksomheden også begyndt at dreje sig om internationale sociale netværkssider som Facebook og MySpace⁵, og en ny undersøgelse fra Medierådet for Børn og Unge viser blandt andet, at mens 41 procent af de adspurgte børn og unge havde en profil på Arto, havde 73 procent en på Facebook (Clausen, 2009)⁶. Der er dog i langt de fleste tilfælde tale om praktiske råd og erfaringsbaseret refleksion, og i Danmark mangler der forskningsbaseret viden om fænomenet cyberbullying. Internationalt har forskningsinteressen i de senere år været stigende, og det synes lige nu som om, der er masser af varierende initiativer og projekter i gang på området. Fra 2004 og frem til i dag er der flere og flere akademiske referencer at finde, og helt nye bøger og særudgaver af tidsskrifter er skrevet om og dedikeret til emnet. Som Shariff udtrykker det; *"[...] the study of cyberbullying is now, more than ever, a moving target"* (Shariff, 2008). Langt de fleste artikler, rapporter og bøger om emnet indleder dog stadig med en konstatering af, at forskning i cyberbullying er på et spirende stadie, og en gennemgang af litteraturen både nationalt og internationalt viser også tydeligt, at der mangler videre forskning i cyberbullying som fænomen.

---

³ Shariff er meget præcis i sin benævnelse af disse medier og fortsætter; *"such as cellphones, weblogs and web sites, online chat rooms, 'MUD' rooms (multi-user domains where individuals take on different characters) and Xangas (online personal profiles where some adolescent create lists of people they do not like). In 2007 I would add [...] social communication networks such as Facebook, YouTube, Orkut, LinkedIn, MySpace and countless others"* (Shariff, 2008).

⁴ Se blandt andet hjemmesiderne for projektet Sammen mod Mobning, børneorganisationer som Red Barnet, Børns Vilkår, Børnerådet samt DCUM, Undervisningsministeriet, Medierådet for Børn og Unge og BUPL.

⁵ Som det også ses i blandt andet USA og Canada, se eksempelvis Shariff, 2008 og Boyd, 2007.

⁶ Undersøgelsen viser mere overordnet, at 26 procent af de 9-10årige og 61 procent af de 10-13årige (adspurgte) børn har en profil på sites som Habbo, Arto og/eller Facebook (Clausen, 2009).

Kvantitative studier

Langt de fleste studier af cyberbullying er gjort i USA eller Canada, og der synes at være en næsten altoverskyggende tendens til, at forskningsinteressen retter sig mod hypoteseafprøvende og kvantitative studier med henblik på at skabe et overblik over, hvem der gør hvad mod hvem med hvilke konsekvenser, så forebyggelse og intervention kan blive mere fokuserede, kvalificerede og effektive (Ybarra & Mitchell, 2004; Patchin & Hinduja, 2006; Li, 2006; Smith et al., 2008; Kowalski, Limber & Agatston, 2008; Hinduja & Patchin, 2009). Med enkelte undtagelser benytter undersøgelserne sig af prædefinerede kategorier - mange baseret på den norske psykolog og pioner inden for mobbeforskning Dan Olweus - til at lave statistik over, hvor mange ofre, mobbere og ofre/mobbere⁷, der findes blandt en udvalgt mængde respondenter (som oftest børn og unge i skolealderen) på et givent tidspunkt. Nogle undersøgelser er udført ved at dele spørgeskemaer ud på udvalgte skole (hvoraf enkelte bliver fulgt op af semi-strukturerede fokusgruppintervjuer)⁸, andre via telefonen og andre igen udføres online ved at lægge et link til undersøgelsen ud på en eller flere konkrete hjemmesider.

The National Children's Home, en børneorganisation i London, gennemførte i 2001 en undersøgelse med 856 børn og unge mellem 11 og 19 år (NCH, 2002). Dette studie bliver ofte nævnt som et af de første og banebrydende inden for forskning i cyberbullying, og her blev det fundet, at 25 procent af deltagerne havde været ofre for cyberbullying, hvoraf 16 procent havde modtaget truende sms-beskeder på mobiltelefonen, 7 procent var blevet mobbet i online chatrooms, og 4 procent var blevet chikaneret over e-mail. NCH lavede sammen med Tesco Mobile et opfølgende studie i 2005, *Putting U in the picture - Mobile bullying survey*, med 770 børn og unge på samme alder, og her mente 20 procent, at de havde været ofre for cyberbullying. 73 procent kendte mobberen, mens 26 procent mente, det var en fremmed, som chikanerede dem. Et andet interessant fund var denne gang, at 10 procent fortalte, at der var blevet taget billeder af dem med en mobiltelefon, som efterfølgende havde fået dem til at føle sig utilpasse, flove eller truede (NCH, 2002; NCH, 2005). Flere andre undersøgelser har i den forbindelse peget på, at dette fænomen - også kendt som 'happy slapping' - er en særligt udbredt bekymring i England (Shariff, 2008; Mason, 2008).

Et andet studie, som ofte nævnes som en af de tidligste undersøgelser af cyberbullying, er 'The Youth Internet Safety Survey', som Michele L. Ybarra og Kimberley J. Mitchell, gennemførte fra efteråret 1999 til foråret 2000 gennemførte i USA (Ybarra & Mitchell, 2004). Over telefonen blev 1501 internetbrugere mellem 10 og 17 år (med en forælder eller

---

⁷ Børn, der både mobber og bliver mobbet. For et særligt fokus på denne problemstilling se eksempelvis Ybarra & Mitchell, 2004.

⁸ Se blandt andet Smith et al., 2008 og Kowalski, Limber & Agatston, 2008.

værge ved deres side) spurgte til, om de var blevet chikaneret via Internettet. Internetchikane (Internet harassment) blev defineret som *"an overt, intentional act of aggression towards another person online"* (Ybarra & Mitchell, 2004). Fire grupper af unge blev sammenlignet: *"1) targets of aggression (having been threatened and embarrassed by someone; or feeling worried or threatened by someone's actions); 2) online aggressors (making rude or nasty comments; or harassing and embarrassing someone with whom the youth was mad at); 3) aggressor/targets (youth who report both being an aggressor as well as a target of Internet harassment); and 4) non-harassment involved youth (being neither a target nor an aggressor online)"* (Ybarra & Mitchell, 2004). 19 procent af de unge deltagere i undersøgelsen var involveret i chikane på Internettet på en eller anden måde - 4 procent beskrev sig selv i overensstemmelse med kategorien 'targets', 12 procent som 'aggressors' og 3 procent som værende begge dele. Størstedelen af mobberne kendte deres offer i forvejen, mens kun 31 procent af ofre vidste, hvem der chikanerede dem. Ybarra og Mitchell fremhæver, at dette indikerer, at cyberbullying ikke er en tilfældig handling, men at langt de fleste kender den, de retter deres mobning mod. Ybarra og Mitchell fokuserer i særdeleshed på den gruppe, de kalder aggressor/target youth, der beskrives som havende stort kendskab til Internettet, dårlig kontakt til forældrene og psykosociale problemer; *"future studies are necessary to determine how psychosocial challenge as well as mental illness may increase the likelihood of negative experiences online, as they have been noted offline"* (Ybarra & Mitchell, 2004).

Studiet har dannet udgangspunkt for mange senere studier i forekomsten af cyberbullying og dens karakter, og både Mitchell og Ybarra har sammen med flere andre forskere fra det amerikanske miljø omkring cyberbullying deltaget i undersøgelser af fænomenet, blandt andet et opfølgende studie til Youth Internet Safety Survey (Ybarra et al., 2006) og undersøgelsen Online Victimization Survey (Finkelhor, Mitchell & Wolak, 2000), som blev sponsoreret af the National Center for Missing & Exploited Children. I 2008 figurerer alle disse navne endvidere som forskere og medforfattere til en helt ny rapport fra Wired Safety og Berkman Center for Internet & Society om online miljøet og de farer, som børn og unge møder der (Palfrey et al., 2008). I samarbejde med blandt andet MTV, Google, Facebook, MySpace og Xanga ses der her på seksuel chikane og mobning af børn og unge og børn og unge imellem online samt problematisk indhold online. Både seksuel chikane og cyberbullying ses her som en af de helt store trusler børn og unge står overfor i dag, og i rapporten arbejdes der ud fra spørgsmål om, hvilke farer børn og unge står overfor, når de er online, hvor og hvornår de er mest i farezonen, hvilke unge der er i fare, og hvad der kan gøre, at nogle unge er mere i fare end

andre. Rapporten indeholder desuden et appendiks med et overblik over den forskning, som lige nu undersøger eller har undersøgt denne problemstilling⁹ (Schrock & Boyd, 2008).

I denne rapport figurerer også navne som Sameer Hinduja og Justin Patchin, som har gennemført flere online undersøgelser om cyberbullying (Patchin & Hinduja, 2006; Hinduja & Patchin, 2008; Hinduja & Patchin, 2009). Ved i 2003 at lægge et link ud på en udvalgt hjemmeside rekrutterede de unge Internetbrugere (som besøgte den konkrete hjemmeside) til anonymt at udfylde et spørgeskema om, hvorvidt de eller andre de kendte til havde oplevet *online aggression* (Patchin & Hinduja, 2006). Online aggression (som forfatterne sidestiller med cyberbullying) blev i undersøgelsen defineret som; *"bothering someone online, teasing in a mean way, calling someone hurtful names, intentionally leaving someone out of something, threatening someone, and saying unwanted sexually related things to someone"* (Hinduja & Patchin, 2009). Allerede her fandt forskerne, at cyberbullying blev betragtet som et stort problem blandt deres unge deltagere, og i 2004 og igen i 2005 gentog de undersøgelsen i en revideret og udvidet udgave. Tallene fra 2004 viste, at ca. 30 procent havde været ofre for cyberbullying, 11 procent havde mobbet andre online og næsten halvdelen af deltagerne havde været vidne til mobning online. Undersøgelsen blev udført via links til tre popstjerner officielle hjemmesider, og i løbet af 30 dage deltog 7000 mennesker, hvoraf de 4000 beskrev sig selv som værende under 18 år. I forbindelse med deltagelse blev der trukket lod om autografer fra de popstjerner, hvis hjemmesider havde link til undersøgelsen. Fordi undersøgelsen blev udført online, kunne alle principielt deltage, men deltagerne var overvejende amerikanske piger;

"individuals from different racial and ethnic backgrounds may be less interested in this particular entertainer [...] alternatively, the overrepresentation of Caucasian respondents could be evidence of the oft-mentioned digital divide, where some populations are not privy to the access and use of technology such as computers and the Internet" (Patchin & Hinduja, 2006).

Nogle af Patchin og Hindujas studier giver dog et langt mere detaljeret resultat end de tidligere nævnte studier, fordi de i deres spørgeskemaer online, stiller spørgsmålet;

"Please describe - in as much detail as possible - your most recent experience with being bullied online. Please tell us about the online activity in which you were participating, what you knew about the others

---

⁹ Litteraturstudiet er skrevet af nogle af de ledende forskere på feltet som danah boyd, David Finkelhor, Sameer Hinduja, Amanda Lenhart, Sam McQuade, Kimberley Mitchell, Justin Patchin, Larry Rosen, Janis Wolak og Michele Ybarra. Overblikket er koncentreret om amerikansk forskning med primært fokus på de kvantitative analyser - kvalitative undersøgelser er inddraget enkelte steder undervejs, men vægtes ikke i samme grad.

who were involved, how it made you feel, and what you did specifically in response" (Hinduja & Patchin, 2009).

Spørgsmålet åbnede - stik mod forskernes forventning - op for lange svar og udførlige beskrivelser fra deltagerne om, hvordan mobning og chikane online gjorde deres liv frustrerende, trøstesløse og til tider; *"not worth living"* (Hinduja & Patchin, 2009). De mange historier inspirerede forskerne til at udføre en udvidet undersøgelse på mere 'traditionel' vis, hvor 2000 6. - 8. klasses elever fra 30 forskellige skoler blev bedt om at udfylde et spørgeskema. Denne undersøgelse viste, at 10 procent var blevet mobbet online inden for de sidste 30 dage, mens 17 procent var blevet mobbet online på et eller andet tidspunkt i deres liv. Adspurgte mere specifikt viste det sig dog, at 43 procent inden for de sidste 30 dage enten havde modtaget en e-mail, IM eller en besked via MySpace, der gjorde dem kede af det, var blevet gjort til grin i et chatroom, havde fået noget skrevet om sig på en hjemmeside, som de ikke ønskede andre skulle se, eller havde været bange for at tænde for computeren. Selvom oplevelserne ikke passer perfekt med forskernes beskrivelse, kan de betragtes som cyberbullying; *"the point is that if you ask students if they have been cyberbullied and they say no, you may need to inquire further about the specific types of behaviors they have experienced while online"* (Hinduja & Patchin, 2009). Hinduja og Patchin har samlet deres erfaringer med og viden om cyberbullying i en bog, hvor de blandt andet har inkluderet forskellige redskaber til hjælp til forældre og lærere, som eksempelvis case-beskrivelser til diskussion, en kontrakt mellem barn og voksen i forbindelse med brug af Internettet og et skema til at rapportere om episoder med cyberbullying (Hinduja & Patchin, 2009).

En lignende bog er blevet udgivet af Robin Kowalski, Susan Limber og Patricia Agatston, som hver især har deltaget i forskellige undersøgelser af cyberbullying (Agatston & Carpenter, 2006; Kowalski & Witte, 2006; Agatston et al., 2007; Kowalski & Limber, 2007). I Robin Kowalski og Susan Limbers spørgeskemaundersøgelse fra 2005 blandt 3767 elever fra 6. - 8. klasse i USA, blev deltagerne bedt om at udfylde et spørgeskema baseret på den svenske mobbeforsker Dan Olweus spørgsmål til oplevelser med mobning samt 23 nye spørgsmål specifikt rettet mod online eller elektronisk mobning (Kowalski & Limber, 2007). Derudover udfyldte deltagerne i dette studie også spørgeskemaer om angst (eksempelvis hvor angst de efter en skala følte sig i en bestemt situation) og selvtillid (Leary, 1983; Rosenberg, 1965). 18 procent af eleverne fortalte, at de var blevet mobbet online mindst en gang inden for de sidste to måneder, og 6 procent havde oplevet det mindst 2-3 om måneden. De relativt lave tal kan skyldes, at der kun spørges til de seneste to måneder, hvor mange andre undersøgelser ikke sætter en tidsbegrænsning på. Til sammenligning fandt juristen Parry Aftab, at næsten 85

procent af 12-13årige børn havde haft oplevelser med cyberbullying (Aftab, 2006). De fleste af ofrene (67 procent) fortalte desuden om at være blevet mobbet gennem IM. Et lignende, nyere studie (Agatston & Carpenter, 2006) viste også, at 18 procent af eleverne (27 procent af pigerne og kun 9 procent af drengene) var blevet mobbet online mindst en gang inden for de sidste to måneder - ligeligt fordelt mellem IM og hjemmesider. At langt de fleste af deltagerne i begge studier er blevet mobbet gennem IM er en relevant forskel mellem amerikanske undersøgelser og eksempelvis engelske undersøgelser (NCH, 2002; NCH, 2005; Smith et al., 2006; Slonje & Smith, 2008), hvor telefonen er det medie, som flest børn og unge nævner. Samtidig viser det nyeste studie (Agatston & Carpenter, 2006) en stigning i mobning via hjemmesider og sociale netværkssider som MySpace, Facebook etc.

Kowalski og Limber fulgte i samarbejde med Agatston og Carpenter op på deres undersøgelse med fokusgruppeinterview. 148 elever blev interviewet for at komme nærmere en forståelse af, hvilke konsekvenser cyberbullying har, og hvad der kan gøres for at forebygge det. Interviewene viste - som spørgeskemaerne - at piger i større grad end drenge fortalte om at være ramt og påvirket af cyberbullying, men at det sjældent var noget, man talte om i skolen (Agatston et al., 2007). Eleverne fortalte endvidere, at de sjældent fortalte lærere om mobningen, fordi de ikke mente, de kunne hjælpe dem, men også fordi meget cyberbullying foregik over mobiltelefonen, som var forbudt i skoletiden - langt de fleste brugte den alligevel. Forbuddet mod mobiltelefoner på de pågældende skoler var altså medvirkende til, at elever ikke søgte hjælp hos lærere, men i langt højere grad til søskende, venner og forældre. Forældrene gik eleverne dog kun til, hvis de følte sig truede, fordi de på en anden side var bange for at få inddraget deres adgang til telefon eller Internet. Eleverne foreslog i stedet også selv at handle ved at blokere eller ignorere personen, der mobbede dem eller andre online (Agatston et al., 2007).

Et andet studie med britiske Peter Smith i spidsen har i 2005 brugt fokusgrupper til at følge op på og uddybe spørgeskemaer delt ud blandt 11 - 15årige elever i området omkring London (Smith et al., 2006; Slonje & Smith, 2008; Smith et al., 2008). I fokusgrupperne blev eleverne spurgt til, hvad de troede spørgeskemaundersøgelsen viste og hvorfor. Efterfølgende blev de præsenteret for resultaterne og diskuterede dem. Undersøgelsen viser, at mens næsten 78 procent besvarede spørgeskemaet med, at de aldrig havde oplevet cyberbullying, mente eleverne i fokusgrupperne, at mellem 67 og 100 procent måtte have oplevet det, fordi; *"everyone would get these messages because everyone has a phone"* (Smith et al., 2008). Når eleverne fik de faktiske tal at vide, var deres svar; *"not many would admit to it"* eller; *"because they get threatened if they told"* (Smith et al., 2008). Som tidligere britiske studier (NCH, 2002; NCH, 2005) er mobiltelefonen det mest almindelige medie for online mobningen, og eleverne i

fokusgrupperne fremhævede billeder og videoklip ('happy slapping') som den slags mobning, de oftest hørte om. På linje med eleverne i Agatston, Kowalski og Limbers undersøgelse var Smiths informanternes forslag til handling, at blokere personen, ignorere det eller fortælle nogen om det. Tilsvarende valgte eleverne ofte voksne fra som fortrolige, og Smith foreslår, at dette kan hænge sammen med, at voksne ikke ved særligt meget om cyberbullying, og børnene derfor opgiver på forhånd. Han opfordrer derfor til, at voksne i højere grad skal informeres og lære om cyberbullying, og hvordan man kan forsøge at forebygge det (Smith et al., 2006; Slonje & Smith, 2008; Smith et al., 2008).

I en nyere dansk undersøgelse udført af Zapera A/S for Medierådet for Børn og Unge i forbindelse med Sikker Internet Dag 2009 er respondenternes mest valgte svarmulighed dog at gå til en voksen, hvis de bliver sure eller kede af det over noget, der er sket på Internettet eller mobiltelefonen (Clausen, 2009). Rapporten 'Digitalt Børne- og Ungdomslivs anno 2009' giver viden om, hvordan 9-16årige børn og unge håndterer hinandens privatliv på nettet og mobilen, og der bliver blandt andet spurgt til, hvor ofte de deltagende børn og unge bruger nettet, om de har en mobiltelefon, og om de har en profil på nettet (og i så fald hvor). Derudover spørges uddybende til, om de har oplevet, at andre blev sure eller kede af det over, at de lagde billeder eller videoer af dem ud på nettet, om de i så fald har fortrudt, hvad de gjorde ved det, og om de selv har prøvet noget lignende selv. Til sidst spørges der til, hvilke tre ting der er det værste at blive udsat for. Her svarer 58 procent, at det værste er, når andre udgiver sig for at være dem på nettet, 55 procent mener, det er, når andre lægger billeder eller videoer af dem ud på nettet, uden de ved det, mens 46 procent synes, det er værst at få en sms, som de bliver sure eller kede af det over (Clausen, 2009). Undersøgelsen kommer også frem til, at det er pigerne, som bliver mest kede af det i forhold til sendte sms'er, og det er samtidig også pigerne, som deltager mest i forskellige grupper og debatter på Internettet.

At det er pigerne, som er mest involverede i og påvirkede af cyberbullying, er et fund der går igen i flere undersøgelser (Soukup, 1999; Kowalski & Limber, 2007; Agatston, Kowalski & Limber, 2007; Smith et al., 2008). Den canadiske forsker Qing Li har med sit studie sat særligt fokus på kønsforskelle i cyberbullying (Li, 2006; Li, 2007). Li peger blandt andet på, at tidligere mobbeforskning har fundet, at drenge generelt er mere udsatte for mobning end piger, og drenge med (eller bare med formodede) seksuelle præferencer er mere udsatte end andre drenge (Li, 2006; Hinduja & Patchin, 2009). Forskningen peger endvidere på, at mobbehandlinger blandt drenge er mere fysiske i deres udtryk, mens det blandt piger foregår mere indirekte; *"males use their fists and physical threats to bully others, but females' weapons are words and behind-the-scenes school bully manipulation"* (Li, 2006). Lis interesse går ud på, om nogle af disse kønnede mønstre og fund flytter med, når mobningen flytter fra

skolegården og ind i cyberspace. I sin spørgeskemaundersøgelse blandt 264 unge fra tre junior high schools i en af Canadas største byer, fandt Li, at drenge langt oftere end piger udsætter andre for mobning online, og at de drenge som mobbes online sjældent fortæller en lærer eller forælder om det (Li, 2006). Også Patchin og Hinduja har sammen med kønsforskeren Burgess-Proctor udforsket kønnede forskelle i cyberbullying. 3141 piger under 18 år deltog i undersøgelsen, og næsten 40 procent svarede ja til at være blevet mobbet online. De fleste nævnte at være blevet ignoreret eller fornærmet, men ca. 11 procent af pigerne fortalte også om at være blevet truet og være alvorligt bekymrede for deres egen sikkerhed; *"it has made me want to cut my wrists cause I couldn't cope with going back to school and the girls starting again. I just felt like throwing up"* (Hinduja & Patchin, 2009).

Patchin og Hinduja beskriver, at piger føler sig frustrerede over mobningen og opfordrer til mere forskning i, hvordan disse negative følelser (vrede, frustration, angst etc.) hænger sammen med negativ adfærd, som pigerne muligvis efterfølgende bliver involveret i som mulige coping strategier. At piger synes mere involveret i cyberbullying end 'traditionel' mobning, forklares (med henvisning til tidligere forskning¹⁰) blandt andet med, at cyberbullying er baseret på tekst - piger er mere verbale, mens drenge er mere fysiske. Endvidere fremhæver flere forskere (Li, 2006; Kowalski, Limber & Agatston, 2008; Hinduja & Patchin, 2009), at piger deltager i mere indirekte og psykologiske former for mobning og aggression (som at sladre om hinanden, sprede rygter, udelukke og ignorere hinanden etc.), og de er ikke så gode til at konfrontere hinanden med problemer ansigt til ansigt, og; *"girls have been culturally and socially constrained when it comes to manifesting violent or aggressive tendencies but are not bound by those constraints in cyberspace"* (Hinduja & Patchin, 2009).

Sammenfatning

Undersøgelserne, som er gennemgået ovenfor, er af flere grunde svære at sammenligne. Dels er der stor forskel på, hvor mange der oplever cyberbullying, fordi undersøgelserne involverer respondentgrupper af forskellige størrelser, aldre, nationaliteter, køn etc., og dels fordi metoder, forskningsspørgsmål og selve definitionen af cyberbullying varierer fra undersøgelse til undersøgelse. Spørgsmålet er også, om de forskellige definitioner af cyberbullying fanger og rummer fænomenets mange nuancer, kompleksiteter og stadige bevægelser. De ord, vi som voksne betragter som fornærmende eller overskridende, kan blandt en gruppe børn eller unge

---

¹⁰ Blandt andet Danaher & Forbes, 1986; Björkqvist, Lagerspetz & Kaukianin, 1992; Owens et al., 2000; Miller, Brown, 2003; Underwood, 2003.

være hverdagsprog eller måske endda tegn på anerkendelse i én sammenhæng, mens det i en anden sammenhæng betragtes som provokerende, uacceptabelt eller grænseoverskridende (Shariff, 2004)¹¹. Derudover påpeger eksempelvis Patchin og Hinduja i forbindelse med et af deres studier, at langt flere elever mente at have oplevet eller være involveret i cyberbullying, når der blev spurgt mere specifikt ind til deres daglige brug af og ubehagelige oplevelser med mobiltelefoner, chat og IM (Hinduja & Patchin, 2009). Det virker derfor til, at det for det første kan være givtigt at udforske og afprøve nye måder at spørge i forbindelse med undersøgelser af cyberbullying, og for det andet, som Peter Smith og hans kolleger fremhæver i forbindelse med deres undersøgelse (Smith et al., 2008), at anvende mere kvalitative metoder og spørge ind til børnenes egne opfattelser, holdninger, forståelser og oplevelser af cyberbullying, fordi mange måske ikke tør fortælle, at de er eller har været involveret, ikke ved at de har været involveret, eller præcist forstår den eller de formuleringer, som er anvendt i et givent spørgeskema - opfølgende kvalitative interviews, observationer etc. vil endvidere kunne give et mere nuanceret indblik i de dynamikker, der bidrager til at konstituere, vedligeholde eller forstyrre cyberbullying som fænomen og som en del af levet liv for mange børn og unge.

Der er dog umiddelbart ingen af de ovennævnte studier, der har valgt at følge op på eller udvide deres studier med mere kvalitative metodiske tilgange, udover Agatston, Kowalski og Limber (Agatston et al., 2007) samt Peter Smith og hans kolleger (Smith et al., 2008), som har arrangeret fokusgrupper med den ambition at få børnenes egne perspektiver med. Disse benytter sig dog stadig til en vis grad af prædefinerede kategorier, og de spørgsmål, der stilles, lægger ikke op til, at børnene kan komme med deres egne fortællinger og i samarbejde med forskerne udforske forståelsen af, hvad cyberbullying (også) kan være. Her virker det til, at Patchin og Hinduja med deres åbne formulering i et online spørgeskema er nået længere (Hinduja & Patchin, 2009). De mange historier fra børn og unge inspirerede da også forskerne til at fortsætte deres undersøgelse, men frem for eksempelvis at inkludere kvalitative metoder, valgte de at fortsætte i en 'mere traditionel setting' - denne gang blev 2000 6. - 8. klasser bedt om at udfylde et nyt spørgeskema.

De fleste undersøgelser synes endvidere at trække på en forståelse af, at cyberbullying kan knyttes sammen med særlige individer eller grupper baggrund, køn, alder, karaktertræk etc. Mange forskere griber eksempelvis let til stereotype forståelser af køn som noget fikseret og uforanderligt, når de søger viden om kønnede mønstre i forbindelse med cyberbullying - en hypotese hos flere er blandt andet, at aggression blandt piger er mere psykisk, sproglig, relationel og indirekte, og derfor er der højst sandsynlig flere piger involveret i

---

¹¹ Hvad den canadiske forsker Shariff beskriver som 'Teen Talk' (Shariff, 2004).

cyberbullying (som også ofte betegnes som en indirekte og sproglig form for mobning)¹². Kowalski, Limber og Agatston beskriver en australsk undersøgelse af, hvorfor piger er mere involverede i indirekte former for aggression end drenge. Undersøgelsen konkluderer, at den indirekte aggression, som pigerne bruger mod hinanden, gøres på grund af kedsomhed, men også som en del af venskabskonstruktioner og -processer som søgen efter opmærksomhed, søgen efter at være en del af 'den rigtige' gruppe, beskyttelse af sig selv, jalousi og hævn (Owens, Shute & Slee, 2000). Kowalski, Limber og Agatston fortsætter; *"In keeping with this, it is not all that surprising, then, that cyber bullying overall seems to occur more frequently among girls than among boys"* (Kowalski, Limber & Agatston, 2008). I mine øjne kan dette fungere som et ganske interessant afsæt for videre forskning, men en direkte sammenligning stimulerer ikke refleksion - i stedet tilbyder det årsagssammenhænge frem for muligheder for nuancering, forhandling og forandring. I forbindelse med kategorier som race og etnicitet gør nogle af de samme forståelsesmodeller sig gældende, men forskningen på dette område er noget mere sparsom og bliver som oftest kun nævnt ganske kort eller i forbindelse med beskrivelser af, hvem der har deltaget i en konkret undersøgelse.

Mange af de ovenfor beskrevne forskere beskriver effekterne af cyberbullying som meget lig effekterne af 'traditionel' mobning: depression, lav selvværd, hjælpeløshed, social angst, forringet koncentrationsevne, fremmedgørelse og selvmordstanker. Enkelte nævner også konsekvenserne for mobbere som skyldfølelse og fortrydelse (Kowalski, Limber & Agatston, 2008). Der mangler dog stadig videre og mere nuanceret forskning med særligt fokus på disse emner, da langt de fleste forskere benytter sig af prædefinerede forståelser af fænomener som angst, selvværd etc.. Derudover oplistes det af de fleste forskere blot som mulige bud på konsekvenser og følger i slutningen af deres artikel på lige linje med opfordringer og gode råd til, hvordan forældre, lærere og skolebestyrelser kan gribe ind, støtte og hjælpe i tilfælde af cyberbullying. Enkelte artikler har endvidere særligt fokus på forældre, lærere, skoler og psykologers position (Mason, 2008; Shariff, 2004; Diamanduros, Downs & Jenkins, 2008; Dehue et al., 2008).

Jeg vil ikke undervurdere de landvindinger, som de ovenfor beskrevne undersøgelser skaber - uden dem ville de første skridt ud i forskning om cyberbullying måske ikke være taget. De kvantitative metoder og de resultater, der opnås gennem dem, kan måske fremstå firkantede, men netop derfor kan de inspirere til diskussion, videretænkning og ikke mindst videre forskning. Næste afsnit vil fokusere på noget af den forskning, som på forskellig

---

¹² Kowalski, Limber og Agatston beskriver eksempelvis, hvordan en definition af indirekte aggression blandt piger (Björkqvist et al., 1988) minder meget om Parry Aftabs definition af cyberbullying (Kowalski, Limber & Agatston, 2008).

vis åbner op for mere kompleksitetssøgende forståelsesmodeller og analytiske redskaber og dermed bidrager til måske mere nuancerede indsigter i cyberbullying. Cyberbullying står ikke centralt i alle de følgende undersøgelser - flere berører også emner som seksuel chikane, problematisk indhold og/eller repræsentationer på Internettet eller koncentrerer sig om cyberspace og computermedieret kommunikation mere generelt.

If you're not on MySpace, you don't exist...

De hollandske forskere Heidi Vandebosch og Katrien van Cleemput sætter i en undersøgelse fokus på børn og unges egne oplevelser af og perspektiver på cyberbullying (Vandebosch & van Cleemput, 2008). De indleder i 53 fokusgruppeinterviews med 10 og 18 årige¹³ med at spørge bredt til brug af og erfaringer med informations- og kommunikationsteknologier, og først herfra lader de samtalen bevæge sig videre til generelle meninger om og personlige oplevelser (som tilskuer, offer eller mobber) med cyberbullying som fænomen. Ved at spørge til både positive og negative oplevelser med informations- og kommunikationsteknologier får forskerne et billede af, hvilke trusler og farer de unge selv oplever og opfatter som gældende her.

I en artikel beskriver forskerne, hvordan deltagerne i undersøgelsen opfatter cyberbullying. Når noget beskrives eller opfattes som cyberbullying - i modsætning til eksempelvis 'cyber-teasing', 'cyber-fighting' eller 'cyber-arguing' - skal Internet- og mobiltelefonpraksisserne ifølge deltagerne være;

"[...] intended by the sender to hurt; part of a repetitive pattern of negative offline or online actions; and performed in a relationship characterized by a power im-balanced (based on real-life power criteria such as physical strength or age and/or ICT-related criteria such as technological know-how and anonymity) (Vandebosch & van Cleemput, 2008:502).

Selvom der er en del lighedspunkter mellem Vandebosch og van Cleemputs deltageres definitioner af cyberbullying og de definitioner (og med definitioner af mere 'traditionel' mobning), som mange af de kvantitative undersøgelser ovenfor benytter sig af, understreger denne undersøgelse alligevel nødvendigheden af at inddrage konteksten. Deltagerne har eksempelvis mange forskellige oplevelser af, hvilke udtalelser eller handlinger der kan opfattes som fornærmende, skræmmende, sårende, drillende, ligegyldige, sjove, tegn på fælles

---

¹³ I alt 279 børn og unge, hvoraf 142 var drenge, 137 var piger, og gennemsnitsalderen var ca. 14 år (Vandebosch & van Cleemput, 2008).

forståelse etc. etc., og disse oplevelser varierer igen alt efter situation, involverede i udtalelsen eller situationen, tidligere episoder etc.

En anden forsker, som også ser nærmere på cyberbullying som et mere komplekst fænomen, er den canadiske jurist Shaheen Shariff. Refererende til en undersøgelse fra 2002 (Leishman, 2002) beskriver Shariff i en artikel fra 2004, hvordan 14 procent af unge, canadiske Internetbrugere er blevet truet via IM, mens 16 procent fortalte om selv at have skrevet hadefulde kommentarer på diverse Internet- og sociale netværkssider. De unge fortæller, at over nettet kan du ikke se andres ansigt, og de kan heller ikke se dit - du er med andre ord ikke nødt til at se en anden i øjnene og se, om de bliver sårede, vrede, kede af det etc. (Leishman, 2002; Shariff, 2004). Et eksempel herpå er følgende e-mail, som blev sendt til Shariffs 15årige datter, der efterfølgende gennem længere tid blev truet og forfulgt af afsenderne (fire klassekammerater) på trods af involvering af både politi og datterens skoles bestyrelse og inspektør;

"You don't know me...

But I know you...

I've been watching you at school...

And if you don't want to die... I'd sleep with one eye open

Down on you knees, bitch!

Raveger, Raveger" (Shariff, 2008:5).

Mailen var Shariffs første oplevelse med cyberbullying og blev hendes afsæt for en interesse i cyberbullying som fænomen. I dag er hun en af de mest anerkendte forskere på feltet både i Canada og internationalt og har for nylig blandt andet stået i spidsen for en stor konference i New Zealand om risiko, rettigheder og ansvar i informationsamfundet¹⁴.

Shariffs fokus og forståelse af fænomenet er anderledes i forhold til mange af de ovennævnte undersøgelser, idet hun ser nærmere på skoler, forældre og politikeres ansvar og manglende viden, når mobning mellem skolekammerater også foregår udover skoletiden på personlige computere og mobiltelefoner (Shariff, 2004; Shariff, 2008; Shariff, 2009)¹⁵, men samtidig også fordi hun fokuserer på børnene selv og deres potentialer til at løse problemerne. Hos Shariff er det kodeord som *inklusion* og *empowerment*, der gælder, og hun pointerer, at hvis børn gives ansvar og respekt, kan de arbejde sammen med voksne om at udvikle nye og mere positive måder at bruge cyberspace og de digitale kommunikationsformer - måden vi anskuer

---

¹⁴ Se www.cybersafety.org.nz

¹⁵ Blandt andet kritiserer Shariff lærere for, at de først 'kommer ind i kampen', da mobningen online også vendte sig mod dem (Shariff, 2008).

teknologien gør hele forskellen. Mobning som fænomen altid været kompleks, og ifølge Shariff har teknologien blot bragt disse kompleksiteter ind i nye rum. Frem for at blokere eller lukke sider som MySpace og Facebook eller forbyde mobiltelefoner på skolens grund, taler hun derfor for mere viden og uddannelse til både børn og voksne;

"Even though rapidly emerging technologies make the study of cyberbullying difficult because it is a moving target, I maintain that we are dealing with issues that have plagued social interaction among human kind for hundred of years. Power hierarchies still exist that sustain and perpetuate discrimination and systemic oppression, grounded in racism, sexism, homophobia and ableism, which marginalize some people more than others" (Shariff, 2008:8).

Shariff taler for mere konstruktive løsninger og fokus på læring frem for det hun betegner som skræmmebilleder, censur eller nul-tolerance politikker. Hun mener, at man med løsningsmodeller og tiltag som disse er i fare for at ekskludere og kriminalisere børn og unge¹⁶, som er involverede i cyberbullying, frem for at opnå en forståelse og bedre håndtering af fænomenet;

"Zero-tolerance policies that originate in military models of discipline and anti-bullying programs that tell the victims to walk away from bullies ignore the realities that come with increased diversity, popular culture, and evolving technology. They also contradict mission and policy objectives to provide safe, caring, and inclusive school environments" (Shariff, 2004:223).

Shariff mener, det er op til os som voksne at lære børn, hvordan de navigerer og opfører sig overfor andre mennesker (og sig selv) i et rum med langt mere flydende grænser (Shariff, 2004; Shariff, 2009). Med en metafor lånt fra Goldings 'Fluernes Herre' beskriver hun - lidt sat på spidsen - hvordan børn i dag er placeret alene i cyberspace (hvor de dog kan gemme sig bag pseudonymer som 'Raveger'), og hvordan der som på Goldings ø ikke er nogen måder at undslippe, hvis de først bliver ofre for cyberbullying. På den anden side mener hun ikke, at løsningen er at forbyde børn at være online eller have ansvar for deres egen mobiltelefon. Med de nye teknologier har børn nemlig også fundet et sted, hvor de kan undslippe det voksne blik og den voksne kontrol i modsætning til mange andre steder i deres hverdag som skoler, sports- og fritidsklubber og hjemmet. Og her er hun helt på linje med en række andre forskere, som mener, at aktiviteter og teknologier som sociale netværkssider, online chat-rooms, Ipods og mobiltelefoner er tiltalende, vigtige og endda uundværlige for børn og unge i dag (Valentine &

---

¹⁶ Se også DiGiulio, 2001; Giroux, 2003.

Holloway, 2002; Lankshear & Knobel, 2005; Jenkins & boyd, 2006; Buckingham, 2007; boyd, 2007; Ito et al., 2008). Det er de blandt andet (men absolut ikke kun), fordi børn og unges liv og særligt den 'private sfære' i hjemmet i høj grad er kontrolleret og overvåget af voksne, som den amerikanske forsker danah boyd beskriver;

"what is unique about the Internet is that it allows teens to participate in unregulated publics while located in adult-regulated physical spaces such as homes and schools. Of course, this is precisely what makes it controversial. Parents are seeking to regulate teens behavior in this new space; and this, in turn, is motivating teens to hide" (boyd, 2007:21).

boyd har - blandt andet sammen med Henry Jenkins, som i mange år har været en toneangivende forsker inden for børn og mediebrug - været aktiv i diskussionen om, hvorvidt nogle hjemmesider via skoler og biblioteker skulle censureres og forbydes for børn og unge i USA¹⁷. Hendes argument er, som citatet ovenfor også viser, at sociale netværkssider som MySpace og Facebook indtager en central position i mange børn og unges liv lige nu, og det derfor er vigtigt at fokusere på børn og unges egne potentialer til at lære at løse de problemer, der måtte opstå i den forbindelse (Jenkins & boyd, 2006; boyd, 2007; Schrock & boyd, 2008).

boyd har selv undersøgt unges brug af MySpace igennem to års etnografiske studier med deltagende observationer, 'deep hanging out', analyser af blogs og profiler samt interviews med amerikanske teenagere (boyd, 2007). Her beskriver hun, hvordan livet i cyberspace bliver brugt til at hænge ud mellem venner og jævnaldrende, dele links til sjove hjemmesider og fansider, diskutere film, musik og spil og skabe et billede af, hvordan man ser sig selv - uden at forældre lytter eller ser med (selvom det - som i 'den virkelige verden' - alligevel lykkes for nogle)¹⁸. Antropologen Mizuko Ito og hendes kolleger kommer frem til lignende resultater i en nyere undersøgelse, hvor der gennem interview med 800 amerikanske unge og 5000 timers online observationer sættes fokus på, hvordan den digitale verden skaber nye muligheder for at forstå sociale normer, udforske interesser, udvikle tekniske kompetencer og eksperimentere med nye former for identitet og selv fremførelse. I mange tilfælde, beskriver de, udvides den

---

¹⁷ Deleting Online Predators Act ('DOPA') blev foreslået af den republikanske politiker Mike Fitzpatrick i USA, maj 2006.

¹⁸ boyd har mange eksempler på dette. Eksempelvis nævner hun, hvordan tre teenagepiger omgik deres forældres krav om at ændre deres profiler på MySpace - pigerne opfordrede alle deres venner til at lave endnu en profil under et nyt navn, hvor de kunne fortsætte deres interaktioner, mens forældrene fortsat tjekkede de 'gamle' profiler og troede, at pigerne havde gjort, hvad de forlangte. Et andet eksempel er en ung sort mand fra en fattig forstad i USA, som ansøgte om plads på et prestigefuldt universitet. Universitetet havde bestemt sig for at optage ham på baggrund af hans ansøgning, men blev i tvivl da de tjekkede hans MySpace profil og fandt hiphop-billeder, brug af slang og hints om deltagelse i bandemiljøet (boyd, 2007).

sociale verden og følelsen af uafhængighed bliver større for børnene (Ito et al., 2008). Måske netop derfor, mener flere af de ovennævnte forskere, er mange ofre for cyberbullying tilbageholdende overfor at fortælle voksne om deres ubehagelige oplevelser, enten fordi de er bange for at få privilegiet inddraget i form af, at Internetopkoblingen eller telefonen skal afleveres, eller fordi de ikke mener, at de voksne vil forstå (Campbell, 2005; Jenkins & boyd, 2006; Shariff, 2009). Livet i cyberspace har sine negative sider, men det kan være svært for børn og unge at tro på, at lærere eller forældre forstår, hvor hårdt det er eksempelvis ikke at være en del af et bestemt socialt fællesskab på MySpace, som 18årige Skyler formulerer det til sin mor; *"If you're not on MySpace, you don't exist!"* (boyd, 2007:1). Derudover kan cyberspace give nye muligheder til børn og unge, som måske ikke forstås eller forstås sig selv som populære i 'den virkelige verden', for at finde fællesskab og nye positive sociale relationer online, hvor udseende, kropstegn, hudfarve etc. er usynlige - og hvor andre måske i øvrigt er (mere eller mindre) lige glade. Andre, som 13årige Vivien herunder, forsøger at anvende cyberspace som en ny vej til at blive en del af eftertragtede sociale fællesskaber i den ikke-virtuelle verden;

"I'm in the 7th grade. I'm 13. I'm not a cheerleader. I'm not the president of the student body. Or captain of the debate team. I'm not the prettiest girl in my class. I'm not the most popular girl in my class. I'm just a kid. I'm a little shy. And it's really hard in this school to impress people enough to be your friend if you're not any of those things. But I go on these really great vacations with my parents between Christmas and New Year's every year. And I take pictures of places we go. And I write about those places. And I post this on my Xanga. Because I think if kids in school read what I have to say and how I say it, they'll want to be my friend" (boyd, 2007:1)¹⁹.

Selvom særlige systemer, teknologier og virtuelle steder som eksempelvis MySpace kommer og går, mener boyd, at studiet af disse giver; *"long-lasting insights into identity formations, status negotiations, and peer-to-peer sociality"* (boyd, 2001:1).

Den danske forsker Gitte Stald dykker ligeledes ned i disse emner, når hun ser på mobiltelefonen som en uundgåelig og praktisk talt uundværlig del af børn og unges liv i dag. I en række undersøgelser²⁰ har hun set nærmere på danske unges brug af mobiltelefoner gennem både kvantitative metoder som spørgeskemaer og kvalitative metoder som interview, observationer og stile om 'Min mobil og jeg' (Stald, 2008)²¹. Hun beskriver mobiltelefonen som

---

¹⁹ Citatet af den 13årige Vivien har boyd taget fra en samtale med juristen og leder af Wired Safety Parry Aftab, www.teenangels.com.

²⁰ Studierne er en del af forsknings- og udviklingsstudiet 'Mobile Media, Mobile Youth', som blev gennemført fra 2004 til 2006.

²¹ For andre studier af brug af mobiltelefoner se eksempelvis Taylor & Harper, 2003; Ling, 2004; Ito et al, 2005; Katz & Aakhus, 2005; Bloch, 2005.

et fysisk redskab, men også som et medie hvorigennem de unge kan kommunikere og opretholde social kontakt. Mobiltelefonens betydning for de unge rækker udover dens praktiske funktion, og som en sekstenårig pige fra studiet beskriver; *"Parents usually don't know how important a tool the mobile has become in young people's lives. They only think about the communication function, not the social meaning"* (Stald, 2008:143).

De unge er med mobilen - som meget sjældent er slukket - altid til stede og tilgængelige for kommunikation, information, underholdning, eller, kort sagt, for andre mennesker. Ofte ligger mobilen tændt ved siden af hovedpuden, selv når de sover, så de kan høre, hvis nogen ringer eller sms'er i løbet af natten og har brug hjælp eller bare for at snakke. Uønskede opkald eller sms'er er den uundgåelige pris, de unge må betale for altid at være tilgængelige for deres venner på denne måde. En anden grund til at have mobilen tændt og tæt på sig hele tiden er, mener Stald, at mobilen repræsenterer de unges sociale liv, personlige oplevelser og sociale netværk, og som sådan kan de opfattes som en 'extension of man' (McLuhan, 1967) eller;

"'data double', a mobile extension of body and mind, even a kind of 'additional self'. As I have noted, the mobile is always close at hand, ear, or eye: it represents a life-line to self-perception, a means of documenting of social life, expressing preferences, creating networks, and sharing experiences. To this extent, one could argue that the mobile user is becoming a kind of cyborg" (Stald, 2008:158).

At holde 'fri fra mobilen' - enten frivilligt eller tvungent - udgør en luksus, som kun de, der er sikre på deres position i det sociale netværk, kan tillade sig. Stald beskriver da også en række unge, som gerne demonstrerer, at de har en sådan sikker position, ved med vilje at efterlade mobilen derhjemme eller slukke den i længere tid; *"However, the absence of the mobile - either by choice or as a lack of money or stolen or broken devices - is a threat to the important updating of social network, and hence also to one's own position, one's ability to take part in social activities, and ultimately to one's self-perception or identity"* (Stald, 2008:151). Mobilen har således stor social betydning for unge mennesker og betydning for deres stadige konstruktioner og forhandlinger af identitet og normer og værdier. Stald lægger derfor også vægt på betydningen af at lære unge at håndtere mobilen, og hun afslutter sin artikel således; *"The mobile is an important tool that allows one to be in control - which is an essential ability for adolescents in general - but simultaneously it is becoming more and more important to be able to control the mobile"* (Stald, 2008:161).

Også medieforskeren Ditte Laursen har i sin ph.d. afhandling koncentreret sig om unges brug af mobiltelefoner (Laursen, 2005; Laursen, 2006; Laursen, 2008). Hun fremhæver, at

det ikke er noget nyt, at telefonen spiller en vigtig rolle i hverdagen for unge og deres sociale relationer, men at telefonbruget er blevet mere synligt med mobiltelefonen, og dette har affødt en; *"voldsom forskningsmæssig interesse"* (Laursen, 2008:54). Teenagere i dag taler ikke mere i telefon end tidligere, men ny teknologi har skabt en ny kommunikationskanal (sms) og dermed sat rammerne for en ny telefonkultur, hvor kontakt i princippet er muligt hvor som helst og når som helst. Sms er en mere diskret kommunikationsform, som giver de unge mulighed for at være i kontakt med deres venner både fra bussen og fra stuen og værelset derhjemme uden om forældrene som dørvogtere (Laursen, 2008; Drotner, 2001; Drotner, 2008). Laursens fokus er på selve kommunikationsforløbene mellem seks 14årige venner via deres mobiltelefoner indsamlet over seks uger med hjælp fra TDC Mobil²². Ud fra dette materiale analyserer hun - ved hjælp af konversationsanalyser (Sacks, 1984; Pomerantz & Fehr, 1997; Mandelbaum, 2003) - sine unges deltageres sproglige interaktioner i form af sms'er og mobiltelefonsamtaler som social praksis. Hun kommer - på linje med Stald - blandt andet frem til, at de unge gennem mobiltelefonen opretholder en konstant åben kommunikationskanal, hvor ellers afsluttet kommunikation til enhver tid kan genoptages. De løbende, sammenhængende kommunikationsforløb er organiserende for de unges indbyrdes relationer og hverdagsliv, idet de dagen igennem kan opretholde en stadig kontakt og udveksle tanker, holdninger, følelser og informationer, og hvor de løbende kan holde hinanden opdateret om, hvor de er, og hvad de laver. Med henvisning til konversationsanalytikerens Sacks beskriver Laursen dette som måder at vise hinanden, at 'my mind is with you' (Sacks, 1984; Laursen, 2008).;

"Den direkte linje til de nære relationer og den konstante mulighed for kontakt giver sandsynligvis de unge en følelsesmæssig tilfredsstillelse og bekræftelse. Samtidig skaber den løbende kommunikation med de nære relationer sammenhæng i et hverdagsliv, der ellers er præget af mange skift i fysiske rum og sociale relationer" (Laursen, 2008:61).

Laursen peger på engagement, gensidighed og tilgængelighed som nøgleord, der spiller en afgørende rolle for de unges måder at kommunikere på. Gennem disse tre ting demonstrerer de unge mobilbrugere en høj grad af tilstedeværelse overfor hinanden og skaber dermed en tæt relation med hinanden.

Gitte Stald og Ditte Laursens studiers fokus på unges brug af mobiltelefoner involverer ikke direkte perspektiver på eller diskussioner af cyberbullying, og deres hovedpointer ligger derfor lidt udenfor det felt, jeg prøver at tegne op her. Vigtigt er dog deres syn på, at nye

---

²² Hver deltager blev optaget i én uge fra mandag morgen til søndag midnat i perioden november til november 2001 til januar 2002. Sms'er blev automatisk logget via en computer samtaler blev automatisk båndet og overdraget til Ditte Laursen

teknologier ikke er noget farligt, truende eller uoverskueligt nyt i børns liv, men nærmere en uundgåelig og vigtig del af deres hverdag og fremtid, som vi må søge at lære mere om - og lære dem mere om. Perspektiver som kan genfindes hos Shariff, Boyd og Jenkins, men også i en række nyere studier af, hvordan identitet, køn, seksualitet etc. konstrueres, forhandles og bøjes i cyberspace (Soukup, 1999; Holloway, Valentine & Bingham, 2000; Valentine & Holloway, 2002; Jenson, de Castell & Bryson, 2003; Davies, 2004; Kelly, Pomerantz & Currie, 2006). Geograferne Gill Valentine og Sarah Holloway har eksempelvis undersøgt, hvordan børn og unges sociale verdener formes, ikke bare gennem interaktioner med voksne og andre børn og unge, men også gennem deres interaktioner med de materielle omgivelser (Valentine & Holloway, 2002). I deres forståelse - og med henvisning til Donna Haraway - er cyberspace en af; *"the zones that scripts the future"* (Haraway, 1997; Valentine & Holloway, 2002:302). Deres empiri består af spørgeskemaundersøgelser, observationer, fokusgrupeinterviews og semistrukturerede interviews med både børn og unge, lærere og forældre, hvormed de undersøger, hvordan 11-16åriges brug, møde med og fortolkninger af online rum hænger sammen med deres offline hverdagsliv - og omvendt²³. De mener, det er vigtigt at forholde sig kritisk til den ofte skarpe distinktion mellem teknologien og 'den virkelige' sociale verden, fordi denne ignorerer de gensidige infiltrationer mellem kroppe og ting - børn og unges sociale verdener online og off-line er gensidigt infiltrerede, og brugen af teknologier er; *"embedded in their lives. Their online identities, relationships, and spaces are no less 'real' than those encountered off-line"* (Valentine & Holloway, 2002:316).

De canadiske geografer Kelly, Pomerantz og Curries undersøgelse tilbyder lignende perspektiver på adskillelsen mellem det virkelige og det virtuelle (Kelly, Pomerantz & Currie, 2006). Undersøgelsen trækker på poststrukturalistiske feministiske teorier om kønnet subjektivering, handling og magt (Butler, 1990; Paecther, 2002) og sætter gennem kvalitative interviews fokus på en række 13-16årige pigers læring om femininitet(er), som finder sted blandt andre online gennem chatrooms, IM og multiplayer rollespil. De indleder en artikel med følgende citat af 16årige Mia;

"You have really no, like, boundaries online, whereas you do in real life, in school, right? Like, you have to act like a girl. If you act like a guy, you can be called something else, right?... Online, you can be, like, whoever you want to be or how you feel comfortable, because people don't really know what you're really like if they haven't met you, right?" (Kelly, Pomerantz & Currie, 2006:3).

---

²³ Se Valentine og Holloway for review af litteratur om forskellige positioner, der henholdsvis er teknofile og teknofobiske, hylder og frygter de virtuelle rum - positioner som ser informations- og kommunikationsteknologier (ICTs) som havende udelukkende positiv eller udelukkende negativ indflydelse på børns liv (Valentine og Holloway sætter 'boosters' overfor 'debunkers').

Mias forståelse af, at kønnede grænser bliver slettede, bøjelige eller udviskede i cyberspace, kan genfindes i anden forskning (Yates, 1997; Kolko, 1999; Valentine & Holloway, 2002), og Kelly, Pomerantz og Currie forfølger og gransker den også artiklen igennem. De giver flere eksempler på piger, der har øjne for og er kritiske overfor stereotype fremstillinger og gørelser af køn og selv leger med mere alternative konstruktioner, som Rose, der kritiserer drengene i online rollespil for kun at være fokuserede på; *"the war and peace thing [plot]. They're like, 'Animé! Big macines! Bombs! Explosives!'"* (Kelly, Currie & Pomerantz, 2006:11), eller som Shale, der online balancerer med at identificere sig dels som maskulin i konventionel forstand, som homoseksuel mand, der tørster efter 'pretty boys', som gammel, magtfuld kvinde etc. etc.

Selvom langt fra alle pigerne i undersøgelsen gør som Rose og Shale, fortæller mange om, hvordan de gennem aktiviteter online øver forskellige måder at være, gøre og handle på, før de prøver dem af i 'den virkelige verden' offline. Der er flere, der fortæller om at konfrontere andre online omkring ubehagelige episoder enten online eller off-line, som Cherry, der forsvarer sig mod drenge, der bander, provokerer og kalder hende grim på MSN; *"First, I tell them off, and then, I block them"*, eller som Anna, der forsvarer en veninde i et online chatroom;

"[The guy] started to say stuff about her behind her back, like she's ugly, she's fat. The none time, they both went on [to an AOL chat room] at the same time, and my friend needed backup. It was like, "Anna, like, get an account. Come in here with me." And I backed her up. But like, he was saying bad stuff about her, and I say that they're not true" (Kelly, Pomerantz & Currie, 2006:20).

Artiklens indeholder flere fortællinger fra pigerne om ubehagelige og/eller truende oplevelser online, og - som i den ovenstående - i nogle tilfælde også fortællinger om, hvordan pigerne aktivt forsvarer hinanden online i tilfælde af cyberbullying, blokerer personer, som truer eller håner dem, eller eksempelvis kæmper tilbage mod seksuel chikane. Nogle beskriver endda nogle 'fordele' ved at blive mobbet i cyberspace frem for i virkeligheden, fordi de eksempelvis via IM kan give sig god tid til at tænke over et 'comeback'; *"IM also gave them the time to develop good comebacks when boys flamed them, which, at first, Marcia said they never would have said to a boy face-to-face. Then she changed her mind: "If someone insults me, I'm going to insult them back"* (Kelly, Pomerantz & Currie, 2006:20). Eksempler som disse er relevante i forhold til meget forskning, som hævder, at piger er sårbare og stadig mere udsat for mobning og seksuel chikane online, men også i relation til mange af de kvantitative undersøgelser, som viser, at langt de fleste tilskuere til cyberbullying intet gør - i eksemplerne ovenfor er pigerne

både magtfulde, handlekraftige og hjælpsomme²⁴, og selvom Kelly, Pomerantz og Currie ikke selv nævner et ord om cyberbullying (i stedet bruger de ord som harassment og flaming), er flere af deres således pointer værd at tage i med betragtning i relation hertil.

Det er dog værd at bemærke, at størstedelen af pigerne i Kelly, Pomerantz og Curries studie fortæller om at undgå særlige chat rooms eller andre steder på nettet, fordi de føler sig udsatte, diskriminerede, uvelkomne eller dårligt tilpas (Kelly, Pomerantz & Currie, 2006). Meget forskning tyder på, som det også blev nævnt i forbindelse med de kvantitative studier, at selvom både piger og drenge fortæller om at være med til eller være udsat for cyberbullying, er der (kønnede) forskelle på hvordan (Schrock & boyd, 2008; Shariff, 2009). Flere forskere beskriver seksuel diskrimination og chikane af børn og unge og børn og unge imellem som en af de trusler, cyberspace præsenterer os for²⁵ (Adam, 2001; Herring, 2002; Shariff, 2004; Barak, 2005; Chu, 2005; Li, 2007; Schrock & boyd, 2008), og flere fremhæver, at interagerende og intersekerende kategorier som køn, etnicitet, race, handicap, vægt, seksualitet etc. ikke kan ignoreres i forbindelse med cyberbullying (Shariff, 2009). Blandt andet viser undersøgelser, at unge homoseksuelle, biseksuelle og transeksuelle bruger Internettet til at skabe identiteter, finde venner, 'komme ud af skabet', udvikle intime forhold og finde andre med samme seksuelle præferencer som dem selv (Hiller & Harrison, 2007), og at netop disse unge oplever mere diskriminerende, truende eller hånende kontakt online end heteroseksuelle unge (Finn, 2004 i Schrock & boyd, 2008). Det har dog ikke været muligt at finde frem til undersøgelser, som sætter flere af disse kategorier i spil i empiriske analyser i forbindelse med cyberbullying.

Sammenfatning

Flere af de ovennævnte undersøgelser har ikke cyberbullying som centralt fokuspunkt. Ikke desto mindre involverer de perspektiver, teoretiske orienteringer, metodiske fremgangsmåder og analytiske fund og resultater, som kan være til inspiration og have betydning for videre forskning i cyberbullying. Nogle fokuserer på et enkelt medie og unges brug af og interaktion med dette (Laursen, 2006; boyd, 2007; Stald, 2008), nogle ser på, hvad kategorier som køn og seksualitet betyder (Valentine & Holloway, 2002; Kelly, Currie & Pomerantz, 2006), og andre

---

²⁴ Kelly, Pomerantz og Currie beskriver selv dette som en positiv udvikling, men påpeger samtidig de blandede budskaber, som pigerne må orientere sig i forhold til; *"Our participants were, though, perhaps learning mixed messages. One message was about their vulnerability to pedophiles and flaming in cyberspace; this message, if it was the main message received, positioned girls as weak. Yet another was learning through experience to fight back, to avoid situations like chat rooms that subjected them to disproportionate amount of sexual harassment, or both. This message positioned girls as strong (even when vulnerable) and discerning"* (Kelly, Pomerantz & Currie, 2006:21).

²⁵ Enkelte beskriver også 'virtual rape', se eksempelvis Shariff, 2009: 49.

igen ser nærmere på voksnes position og muligheder for intervention (Jenkins & boyd, 2006; boyd, 2007; Shariff, 2009). Flere af undersøgelserne problematiserer og analyserer - og nogle forsøger at opløse - de komplekse forhold mellem barn/voksen (Jenkins & boyd, 2006; Vandebosch & van Cleemput, 2008; Shariff, 2008; Shariff, 2009), virkelig/virtuel (boyd, 2007; Valentine & Holloway, 2002) og offentlig/privat (boyd, 2007), og de sætter fokus på de mere positive potentialer i forbindelse med børn og unges brug af digitale kommunikationsformer. De påpeger blandt andet, at det kan forbedre kontakten til både forældre og jævnaldrende, eller at det kan give mulighed for at formulere sig på måder og om emner, som ikke ville være mulige ansigt til ansigt med andre mennesker (Valentine & Holloway, 2002; Kelly, Pomerantz & Currie, 2006; Laursen, 2006; Jenkins & boyd, 2006; boyd, 2007; Stald, 2008; Shariff, 2008; Vandebosch & van Cleemput, 2008). Dette har selvsagt også sine negative sider, men fælles for forskerne ovenfor er, at de ikke mener, det er vejen frem at blokere eller nægte børn og unge adgang til Internet og mobiltelefoner;

"As a society, we need to figure out how to educate teens to navigate social structures that are quite unfamiliar to us because they will be faced with these publics as adults, even if we try to limit their access now. Social network sites have complicated our lives because they have made this rapid shift in public very visible. Perhaps in stead of trying to stop them or regulate usage, we should learn from what teens are experiencing? They are learning to navigate networked publics; it is in our better interest to figure out how to help them" (boyd, 2007:23).

Som boyd beskriver ovenfor, er teknologierne og de nye digitale medier en uundgåelig del af nutiden og fremtiden, og det er vigtigt at fokusere på læring og fortsat udvikling af viden om forskellige aspekter af menneskers brug af og interaktion med disse. Hvis vi skal komme med bud på, hvordan tingene kan gøres anderledes skal vi lytte til, hvad børnene og de unge selv oplever, lærer og erfarer om og med teknologierne i stedet for at fordømme dem (boyd, 2007; Schrock & boyd, 2008; Shariff, 2009). For at udvide blikket på og forståelsen af cyberbullying som et mere komplekst fænomen, synes det derfor givtigt at udvikle - og dermed udvide, nuancere, problematisere og bygge videre på fundene fra de kvantitative undersøgelser - mere kvalitativt empiriske studier, der åbner op for, at nye pointer og mønstre genereres og gøres til genstand for refleksion. Studier af hvordan børn og unge bruger, interagerer med og integrerer teknologier i deres daglige liv er derfor kun et snapshot af - med Shariffs ord - 'a moving target', og det er derfor vigtigt hele tiden at følge med i udviklingen og generere og formidle ny viden. Som Livingstone og Haddon bemærker; *"research in this field becomes quickly out of date, as*

the technologies, institutions that promote and manage them, and children's own practices all continue to change" (Livingstone & Haddon, 2008 i Schrock & boyd, 2008:57).

Referencer:

Adam, A. (2001); *Cyberstalking: Gender and computer ethics*. In: Green, E. & Adam, A. (red.); *Vitual gender. Technology, consumption and identity*. New York, Routledge.

Agatston et al. (2007); *Students' Perspectives on Cyber Bullying*. In: *Journal of Adolescent Health*, vol. 41.

Aricak, T. et al. (2008); *Cyberbullying among Turkish Adolescents*. In: *CyberPsychology and Behavior*, vol. 11 (3).

Barak, A. (2005); *Sexual Harassment on the Internet*. In: *Social Science Computer Review*, vol. 23 (1).

Bech, B. S. K. (2005); *Beskyttelse af børn og unge i netværkssamfundet*. In: *Ungdomsforskning*, årgang 4 (2).

Belsey, B. (2005); *Internet usage: Facts and news*. www.cyberbullying.ca

Berson, I. R., Berson, M. J. & Ferron, J. M (2002); *Emerging Risks of Violence in the Digital Age: Lessons for Educators from an Online Study of Adolescent Girls in the United States*. *Journal of School Violence*, vol. 1 (2).

Björkqvist, K., Lagerspetz, K. M. J & Kaukianin, A. (1992); *Do girls manipulate and boys fight? Aggressive Behavior*, vol. 18.

Bloch, S. (2005); *Postkort fra mobilen*. In: *Mobile Media, Mobile Youth*, Københavns Universitet, Film og Medievidenskab.

boyd, danah (2007); *Why Youth (Heart) Social Network Sites: The Role of Networked Publics in Teenage Social Life*. In: Buckingham, D. (2007); *MacArthur Foundation Series on Digital Learning - Youth, Identity, and Digital Media Volume*. Cambridge, MA: MIT Press. www.danah.org/papers/WhyYouthHeart.pdf.

Bradshaw, C. P., Sawyer, A. L. & O'Brennan, L. M. (2007); *Bullying and Peer Victimization at School: Perceptual Differences Between Students and School Staff*. In: *School Psychology Review*, vol. 36 (3).

Buckingham, D. (2008); *MacArthur Foundation Series on Digital Learning - Youth, Identity, and Digital Media Volume*. Cambridge, MA: MIT Press. <http://www.mitpressjournals.org/toc/dmal/-/6>

Burgess-Proctor, A., Patchin, J. & Hinduja, S. (2009); *Cyberbullying and online harassment. Reconceptualizing the victimization of adolescent girls*. In: Garcia, V. & Clifford, J. (red.); *Female crime victims: Reality reconsidered*. NJ: Prentice Hall.

Butler, J. (1990); *Gender Trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York, Routledge.

Campbell, M. (2005); *Cyberbullying: An old problem in a new guise?* Australian Journal of Guidance and Counseling, vol. 15 (1).

Chu, J. (2005); *You wanna take this online? Cyberspace is the 21st century bully's playground where girls play rougher than boys*. Time, Canada.

Clausen, R. (2009); *Digitalt Børne- og Ungdomsliv anno 2009*. Zapera A/S for Medierådet for Børn og Unge, http://andk.medieraadet.dk/upload/6_summary_med_grafer_og_kommentarer.pdf

Davies, J. (2004); *Negotiating femininities online*. In: Gender and Education, vol 16 (1).

Diamanduros, T., Downs, E. & Jenkins, S. J. (2008); *The Role of School Psychologists in the Assessment, Prevention, and Intervention of Cyberbullying*. In: Psychology in the Schools, vol. 45 (8).

Dehue et al. (2008); *Cyberbullying: Youngsters' Experiences and Parental Perception*. In: CyberPsychology & Behavior, vol 11 (2).

DiGiulio, R. C. (2001); *Educate, medicate, or litigate? What teachers, parents, and administrators must do about student behavior*. Thousand Oaks, Corwin Press.

Drotner, K. (2001); *Medier for fremtiden. Børn, unge og det nye medielandskab*. København, Høst & Søn.

Finkelhor, D., Mitchell, K. & Wolak, J. (2000); *Online victimization: A report on the nation's youth*. National Center for Missing and Exploited Children, www.unh.edu/ccrc/Youth_Internet_info_page.html

Giroux, H. A. (2003); *Racial injustice and disposable youth in the age of zero-tolerance*. In: International Journal of Qualitative Studies in Education, vol. 16 (4).

Haraway, D. (1997); *Modest_Witness@Second_Millennium.FemaleMan_Meets_OncoMouse: Feminism and Technoscience*. London: Routledge.

- Hasebrink et al. (2008); *EU Kids Online*. www.lse.ac.uk/collections/EUKidsOnline/Reports/Default/htm
- Herring, S. C. (2002); *Cyberviolence: Recognizing and resisting abuse in online environments*. In: *Asian Women*, 14.
- Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2009); *Bullying beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying*. Sage Publications, Corwin Press.
- Hinduja, S. & Patchin, J.W. (2008); *Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization*. In: *Deviant Behavior*, vol. 29 (2).
- Hiller, L. & Harrison, L. (2007); *Building Realities Less Limited Than Their Own: Young People Practicing Same-Sex Attraction on the Internet*. In: *Sexualities*, 10 (1).
- Ito, M. et al. (2008); *Living and Learning with New Media: Summary of Findings from the Digital Youth Project*. MacArthur Foundation Reports on Digital Media and Learning.
<http://digitalyouth.ischool.berkeley.edu/files/report/digitalyouth-WhitePaper.pdf>
- Ito, M. et al. (2005); *Personal, Portable, Pedestrian: Mobile Phones in Japanese Life*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Jenkins, H (2006); *Discussion: MySpace and Deleting Online Predators Act (DOPA)*. Digital Divide Network, www.digitaldivide.net/articles/view.php?ArticleID=592.
- Jenson, J., Castell, S. D. & Bryson, M. (2003); *"Girl Talk": Gender, Equity, And Identity Discourses in a School-based Computer Culture*. In: *Women's Studies International Forum*, vol. 26 (6).
- Katz, J. E. & Aakhus, M. A. (2005); *Perceptual Contact: Mobile Communication, Private Talk, Public Performanc*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Kelly, D. M., Pomerantz, S. & Currie, D. H. (2006); *"No Boundaries?" Girls' Interactive, Online Learning About Femininities*. In: *Youth & Society*, 38 (3).
- Kolko, B. E. (1999); *Representing bodies in virtual space: The rethoric of avatar design*. In: *Information Society*, vol. 15.
- Kowalski, R. M., Limber, S. P. & Agatston, P. W. (2008); *Cyberbullying: Bullying in the Digital Age*. Blackwell Publishing Ltd.

Kowalski, R. M. & Limber, S. P. (2007); *Electronic Bullying Among Middle School Students*. In: Journal of Adolescent Health, 41.

Kowalski, R. M. & Witte, J. (2006); *Youth Internet survey*.

www.camss.clemson.edu/KowalskiSurvey/servelet/Page1

Lankshear, C. & Knobel, M. (2005); *Digital Literacies: Policy, pedagogy and research considerations for education*. Paper præsenteret ved ITU konference, Oslo, www.geocities.com/c.lankshear/Oslo.pdf.

Larsen, M. C. (2007); *Kærlighed og venskab på Arto.dk*. In: Ungdomsforskning, årgang 6 (1).

Laursen, D. (2006); *Det mobile samtalerum - unges kommunikations- og samværsformer via mobiltelefonen*. Ph.d.-afhandling, Syddansk Universitet, www.dittelaursen.dk

Laursen, D. (2005); *Please reply! The replying norm in adolescent SMS communication*. In: Harper, R., Taylor, A. & Palen, L. (red.); *The Inside Text: Social Perspectives on SMS in the Mobile Age*. Holland, Springer.

Laursen, D. (2008); *Nåede han bussen? - sammenhængende kommunikationsforløb mellem unge via mobiltelefonen*. In: Mediekultur nr. 41.

Leary, M. R. (1983); *Social anxiousness: The construct and its measurements*. In: Journal of Personality Assessment, vol. 47.

Leary, M. R. et al. (2003); *Violence and rejection: Case studies of the school shootings*. In: Aggressive Behavior, vol. 29.

Leishman, J. (2002); *Cyberbullying: The Internet is the latest weapon in a bully's arsenal*. Toronto, ABC News, www.cbc.ca/news/national/news/cyberbullying/index.html.

Li, Qing (2006); *Cyberbullying in Schools: A Research of Gender Differences*. In: School Psychology International, vol. 27 (2).

Li, Qing (2007); *New bottle but old wine: A research og cyberbullying in schools*. In: Computers in Human Behavior, 23.

Ling, R. (2004); *The Mobile Connection: The Cell Phone's Impact on Society*. San Francisco, Morgan Kaufmann Publishers.

Livingstone, S. & Haddon, L. (2008); *Risky Experiences for Children Online: Charting European Research on Children and the Internet*. In: *Children & Society*, 21.

Mandelbaum, J. (2003); *Interactive Methods for Constructing Relationships*. In: Glenn, P. J., LeBaron, C. D. & Mandelbaum, J. (red.); *Studies in Language and Social Interaction*. Lawrence Erlbaum.

Mason, K. L. (2008); *Cyberbullying: A Preliminary Assessment for School Personnel*. In: *Psychology in Schools*, vol. 45 (4).

McLuhan, M. (1967); *Mennesket og medierne*. København, Gyldendal.

McLuhan, M. (1964); *Understanding media: The extensions of man*. New York: Mentor.

NCH (2002); *One in four children are victims of 'on-line bullying'*. www.nch.org.uk - ikke længere online.

NCH (2005); *Putting U in the Picture- mobile phone bullying survey 2005*. www.nch.org.uk - ikke længere online.

Olweus, D. (2004); *the Olweus Bullying Prevention Programme: Design and implementation issues and a new national initiative in Norway*. In: Smith, P. K., Pepler, D. & Rigby, K. (Ed.); *Bullying in Schools: How successful can interventions be?* Cambridge University Press.

Owens, L., Shute, R. & Slee, P. (2000); *"I'm in and you're out...": Explanations for teenage girls' indirect aggression*. In: *Psychology, Evolution & Gender*, vol. 2 (1).

Paechter, C. (2002); *Masculinities and femininities as communities of practice*. In: *Women's Studies International Forum*, vol. 26 (1).

Palfrey et al. (2008); *Enhancing Child Safety and Online Technologies: Final Report of the Internet Safety Technical Task Force to the Multi-State Working Group on Social Networking of State Attorneys General of The United States*. Berkman Center for Internet & Society, Harvard University.

http://www.wiredsafety.org/resources/pdf/2009_isttf_final_report.pdf

Patchin J.W. & Hinduja, S. (2006); *Bullies move beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at Cyberbullying*. In: *Youth Violence and Juvenile Justice*, vol. 4.

Phoenix, A., Frosh, S. & Pattman, R. (2003); *Producing Contradictory Masculine Subject Positions: Narratives of Threat, Homophobia and Bullying in 11-14 Year Old Boys*. In: *Journal of Social Issues*, vol. 59 (1).

Pomerantz, A. & Fehr, B. J. (1997); *Conversation Analysis: An approach to the study of social action as sense making practices*. In: van Dijk, T. A (red.); *Discourse as social interaction: Discourse studies 2 - A multidisciplinary introduction*. Sage.

Rosenberg, M. (1965); *Society and the adolescent self-image*. NJ: Princeton University Press.

Sacks, H. (1984); *Notes on methodology*. In: Atkinson, J. M. & Heritage, J. (red.); *Structures of Social Action: Studies in Conversational Analysis*. Cambridge University Press.

Schrock, A. & boyd, d. (2008); *Online Threats to Youth: Solicitation, Harassment and Problematic Content. Literature Review Prepared for the Internet Safety Technical Task Force*. Appendix C in: Palfrey et al. (2008); *Enhancing Child Safety and Online Technologies: Final Report of the Internet Safety Technical Task Force to the Multi-State Working Group on Social Networking of State Attorneys General of The United States*. Berkman Center for Internet & Society, Harvard University.

http://www.wiredsafety.org/resources/pdf/2009_isttf_final_report.pdf

Shariff, S. (2009); *Confronting Cyber-bullying. What schools need to know to control misconduct and avoid legal consequences*. Cambridge University Press.

Shariff, S. (2008); *Cyberbullying: Issues and solutions for the school, the classroom and the home*. Routledge.

Shariff, S. (2004); *Keeping Schools Out of Court: Legally Defensible Models of Leadership*. In: *The Educational Forum*, vol. 68.

Slonje, R. & Smith, P. K. (2008); *Cyberbullying: Another main type of bullying?* In: *Scandinavian Journal of Psychology*, 49.

Smith et al. (2006); *An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying*. Reserach Brief No. RBX03-06, London: DfES.

- Smith, P. K., Cowie, H., Olafsson, R. F., & Liefhoghe, P. D. (2002); *Definitions of Bullying: A Comparison of Terms Used, and Age and Gender Differences, in a Fourteen-Country International Comparison*. In: Child Development, vol. 73 (4).
- Smith et al. (2008); *Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils*. In: Journal of Child Psychology and Psychiatry, 49 (4).
- Stald, G. (2008); *Mobile Identity: Youth, Identity, and Mobile Communication Media*. ???
- Soukup, C. (1999); *The Gendered Interactional Patterns of Computer-Mediated Chatrooms: A Critical Ethnographic Study*. In: The Information Society, 15.
- Taylor, A & Harper, R. (2003); *The Gift of the Gab: A Design Oriented Sociology of Young People's Use of Mobiles*. In: Journal of Computer Supported Cooperative Work, vol. 12 (3).
- Tufte, B. (2005); *Når unge går på nettet*. In: Ungdomsforskning, årgang 4 (2).
- Valentine, G. & Holloway, S. L. (2002); *Cyberkids? Exploring Children's Identities and Social Networks in On-line and Off-line Worlds*. In: Annals of the Association of American Geographers, 92 (2).
- Vandebusch, H. & Cleemput, K. V. (2008); *Defining Cyberbullying: A Qualitative Research into the Perceptions of Youngsters*. In: CyberPsychology and Behavior, vol. 11 (4).
- Willard, N. E. (2006); *Cyberbullying and Cyberthreats*. Eugene, OR: Center for Safe and Responsible Internet Use.
- Wolak, J et al. (2007); *Does Online Harassment Constitute Bullying? An Exploration of Online Harassment by Known Peers and Online-Only Contacts*. In: Journal of Adolescent Medicine, vol. 41.
- Yates, S. J. (1997); *Gender, identity, and CMC*. In: Journal of Computer Assisted Learning, vol. 13.
- Ybarra et al. (2006); *Examining characteristics and associated distress related to Internet harassment: Findings from the second youth internet safety survey*. In: Pediatrics, vol. 118.
- Ybarra, M. L. & Mitchell, K. J. (2004); *Online aggressor/targets, aggressors and targets: a comparison of associated youth characteristics*. In: Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45 (7).

Hjemmesider

www.bullyingresearch.com

www.sammenmodmobning.dk

www.medieraadet.dk

www.mediappro.org

www.cyberbullying.ca

www.stopcyberbullying.org

www.wiredsafety.org